1-3.5-8
082158

Цана асобнага [illegible] гр.

Opłatę pocztową uiszczono ryczałtem.

СЬЦЯГ ПРАЦЫ

Выходзіць два разы у тыдзень.

Адрэс Рэдакцыі і Адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12—6 (Wileńska 12. m. 6) Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 гадз. штодня, апрача сьвяточных дзён. Адміністр. ад 9 да 3.	Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 1 зл. 50 гр., на 3 мес. — 4 зл., на паўгоду — 8 зл., на год — 15 зл., заграніцу ўдвая даражэй. Перамена адрэсу 30 гр.	Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукаван. залежыць ад Рэдакцыі.	Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грошы і на 4 стр. 15 грош. за радок пэтыту ў 1 шпальту.

№ 1 — Вільня, Серада 4-га ліпня 1928 г. — Год 1

Перад скрыняй будучыні.

Апошнія падзеі ўнутранага жыцьця Польскай Рэспублікі сваею нязвычайнасьцю цікавяць і хвалююць усіх, хто мае да іх тое ці іншае дачыненьне.

Ня так даўна Сойм прыскораным тэмпам, прыпамінаючым запраўды якуюсь малацьбу, закончыў разгляд бюджэту. Некаторыя адхілкі ў прыняцьці урадавых прапазіцыяў, здавалася, прымусяць Урад выкарыстаць Сэнат, дзе ёсьць, як вядома, урадавая большасьць, каб паставіць усё на сваім. Але тут сталася зноў штось надзвычайнае: Сэнацкая „адзінка“ „ня хоча марнаваць часу“ і ўносіць прапазіцыю аб прыняцьці бюджэту такім, якім ён выйшаў з Сойму. Сьледам за гэтым бачым нічым, здавалася, неапраўданы роспуск абедзьвюх палатаў на летнія вакацыі, ня гледзячы на тое, што асталося прыняць шмат важных спраў навет з пункту гледжаньня Ураду, як закон аб чыншавікох і іншыя, ня кажучы ўжо аб такіх справах, як выбары камісіі на спраўджэньню выбарных надужыцьцяў. Сойм і Сэнат на вакацыях-аж „do odwołania“.

Аднак, неспадзяванкі на гэтым ня кончыліся. Гэта хутчэй было толькі папярэдняй грой перад неспадзяванкамі іншага роду. Урад Пілсудскага ўсьлед за ўсім папярэднім сам сябе таксама... распусьціў на вакацыі, бо запраўды нічым іншым, як роспускам, ня можна назваць апошнай г. зв. „дымісіі“ Ураду.

Толькі прывычка ўсіх, хто апынуўся ў Польшчы, нічаму ня дзівіцца, што робіцца, прывычка разглядаць усё з пункту гледжаньня, што нічога горшага ня будзе, а што робіцца, то ўсё раўно робіцца бяз нас — гэтая прывычка грамадзкай бязьдзейнасьці, ці атрофіі, пераходзячай ў фаталізм—і тут падзеяла ў сэньсе якогась „пакорнага супакою“. Усе бачылі „Урад сільнай рукі“, які не дазволіць праявіць вонкава свае чуцьці, які робіць толькі тое, што яму трэба, а што яму трэба—ўрэшце перастала нібы ўсіх і цікавіць. Горшага ня будзе!—вось словы звычайнага абывацеля Польшчы. Усё палітычнае жыцьцё пахавалася і ідзе сваім парадкам без яскравага вонкавага праяўленьня, але бязумоўнага ідзе, калі „не бяжыць“.

Запраўды ўсё ў подзіве ад апошніх здарэньняў і знутры робіць свае справы. На вонак—„усё спакойна“.

Але ці запраўды „навярху“ ўсё спакойна—вось пытаньне.

Некаторыя выясьненьні з гэтага боку мы бачым у экспозэ дымісуючага Маршалка Пілсудскага, у выведзе, які ён даў прэсе, а таксама ў характары і тоне г. зв. санацыйнай прэсы. Калі пакінуць на боку ўсе паасобныя пункты экспозэ, як пункты прычыны „дымісіі“, аб чым можна даведацца ніжэй і калі, як кажуць, усё рэасумаваць, прылажыўшы разам пісаніну санацыйнай прэсы—дык можна ў кароткіх словах акрэсьліць прычыну „дымісіі“, як... змучанасьць кіраўнікоў жыцьця цяперашняй Польшчы існуючай канстытуцыяй. Сойм, хоць пакорны, як авечка, канстытуцыя — хоць такая, як ёсьць — вось выказаныя афіцыяльна і ўкосна вытлумачаныя ў прэсе—прычыны ўсіх такі падзеяў апошніх дзён. Мы скажам—колізія, супярэчнасьць між пісанай канстытуцыяй і практыкай жыцьця—вось прычына ўсіх „роспускаў“ і „водпускаў“.

Творыцца нешта новае, чаму мы будзем пэўна-ж сьведкамі. Можна думаць, што раптоўны перарыў палітычнага жыцьця, раптоўны супакой, ёсьць вядомы супакой перад бурай, г. ё. перад падзеямі, які разрубаюць вузел вышэй успомненых супярэчнасьцяў. „Гаварылкі“ пазакрываліся, каб адкрыцца ў новых абставінах. Якія гэта будуць абставіны—пакажа ня вельмі ўжо далёкая будучыня.

Як аднясьціся да ўсяго працоўным гушчам? А вельмі проста. „Голы разбою не баіцца“—кажа пагаворка. Скрыня будучыні нам ня страшна. „Што-бы ні здарылася — вытрываем“ — кажа другая пагаворка. І ня толькі вытрываем, а і пасілімся. Неспадзяванкі і буры нас толькі загартоўваюць, сілай рэчаў нас злучаюць, консолідуюць, што раз больш адкрываюць вочы, што творцы нашага лёсу — толькі мы самі. Што робіцца па-за намі—урэшце-рэшт робіцца і на нашу карысьць, бо скрыня будучыні—у канчальным падрахунку—усё-ж за намі.

Амэрыканскі праект „вечнага міру“.

26/6 пасол Амэрык. Штатаў у Варшаве даручыў мін. Залескаму ноту Амэрыканскага ўраду ў справе так званага „трактату вечнага міру“,—з прапазіцыяй Польшчы далучыцца да супольнага трактату. Такія прапазіцыі ў разны час ужо зроблены Амэрыкай ўсім вялікім дзяржавам, а з невялікіх, апрача Польшчы,—Чэха-Славакіі, Бэльгіі і ўсім домініям Брытанскай Імпэрыі. Трактат такога зьместу:—Прадстаўнікі пералічаных дзяржаваў—у глыбокім пачуцьці высокага абавязку дзеяньня на карысьць людзкасьці ды ў перакананьні, што надыйшла ўжо пара шчыра вырачыся вайны, як прыладу нацыянальнай палітыкі—ў мэтах увекавечаньня мірных і прыязных стасункаў паміж іхніх (?) народаў; далей—ў перакананьні, што ўсялякія зьмены ў іх узаемных стасунках павінны быць пашуківаны толькі на шляхох мірных, а кожнай дзяржаве, якая, належучы да гэтага пакту, спрабуе тасаваць вайну дзеля дасягненьня сваіх нацыянальных мэтаў, павінна адмовіць усякіх карысьцяў, выплываючых з гэтага пакту; дый ў надзеі, што заахвочаныя іх прыкладам усе іншыя дзяржавы сьвету далучацца да гэтага высілку чалавецтва; даўшы гэткім чынам усім сваім народам дабрадзействы гэтага трактату, злучаючы такім чынам усе цывілізаваныя народы ўсяго сьвету ў супольным вырачэньні вайны, як прыладу дзяржаўнай палітыкі, —пастанавілі заключыць гэты трактат—праз сваіх паўнамоцнікаў—(пералічаны каралі і прэзыдэнты розных дзяржаваў) — на наступных падставах“...

Далей ідуць тры найважнейшыя артыкулы трактату, з якіх першы кажа аб вырачэньні вайны, як прыладу дзяржаўнай палітыкі, другі кажа аб абавязку вырашэньня ўсялякіх канфліктаў паміж дзяржавамі—бяз вынятку — шляхом мірavым, і ніколі інакш; трэці пункт кажа аб абавязку безадкладна ратыфікацыі трактату парлямантамі і аб тым, што далучэньне да трактату будзе адкрыта для ўсіх дзяржаваў; далейшыя §§ датычуць парадку ратыфікацыі.

З гэтага тэксту відаць, што Амэрыка не згадзілася на тыя засьцярогі ды папраўкі, якія зрабіў да праекту Кэлога францускі ўрад. Амэрыка згадзілася толькі на тое, каб засьцярогі адносна захаваньня ў сіле для сябраў Лігі Нацыяў іх абавязкаў былі абгавораны ў пратаколе, далучаным да трактату, але ня ў самым тэксьце трактату. Апошняя тэлеграма кажа, што Кэлог меў важную гутарку з францускім паслом у Вашынгтоне Клёдэлем. Пасьля гутаркі ані амэрыканскі міністар, ані францускі пасол не далі ніякіх высьвятленьняў журналістам. Клёдэль заявіў толькі, што выбіраецца ў найбліжэйшым часе ўва Францыю. Кэлог заявіў, што—ня выбіраецца ехаць у Францыю дзеля падпісаньня трактату. Ці можна на падставе гэтых вестак лічыць, што паміж Амэрыкай і Францыяй ў справе трактату аб вырачэньні ўсялякай вайны наступіла паразуменьне, не бяромся судзіць. Як ведама, Брыян не згаджаецца на тое, каб выключыць паміж дзяржавамі ўсялякую вайну, дамагаючыся захаваньня права на абаронную вайну. Але Кэлог стаіць на сваім, даводзячы даволі слушна, што — пасьля выбуху вайны заўсёды можна тлумачыць яе—„няўхільнасьцяй абароны“, дый што пасьля знайсьці запраўднага віноўніка вайны немагчыма зусім. Аднак-жа — навет, калі дапусьціць, што праект амэрыканскага міністра будзе прыняты ўсімі дзяржавамі, дык і тады ня трэба пераважлічваць яго значэньне. Як паведамлялі газэты, у тэксьце ці ў пратаколе трактату будзе такі кароценькі §: „нарушэньне трактату аднэй з дзяржаваў зараз-жа звальняе ўсе другія ад абавязкаў трактату“. Калі гэта—праўда, дык — няведама, ці пражыве гэты трактат больш году—навет пасьля падпісаньня яго ўсімі дзяржавамі, што—вельмі сумлiўна. Як мы памятаем, уся замежная радыкальная прэса аднеслася да „гуманнай думкі“ амэрыканскай буйнай буржуазіі вельмі скептычна: праект Кэлога разглядаўся толькі, як „шляхотны ход“ — у выбарнай кампаніі амэрыканскай рэспубліканскай партыі ў набліжаючыхся прэзыдэнцкіх выбарах...

Працэс Белар. Сялян.-Работн. Грамады.

Прамова апл. Марціноўскага. Маю споўніць абавязак, наложаны на мяне судом. Прыступіў я да абароны бяз сугэстыі. Кожны выраз акту абвінавачваньня гэтай вялізарнай справы, бо ёсьць яна напраўды вялізарнай, падрабязна бадаў. Калі падсудныя, якіх я бараню, ня будуць зусуджаны, то будзе гэта не мая заслуга, а судовага праводу і браку віны. Далей п. аплік. зьбівае закіды пракрораў, скіраваныя проці падсудных, якіх бароніць і канчае:

П. прак. жадае вельмі суровай кары і то апіраючыся на арт. 102. П. прак. гавора нам аб тым, што робіцца па другой старане. Па другой старане ёсьць кара сьмерці. Але там няма крыжа на стале, а толькі чырвоная пяціканечная зьвязда. Матэрыял акту абвінавачваньня ня толькі не апраўдывае суровай кары, але і не апраўдвае сказаньня з арт. 102.

Прамова сэн. Крыжаноўскага. На ўступе мэц. Крыжаноўскі таксама зьбівае закіды прак. Раўзага, якія тлумачыць неталеранцыйным, варожым настроем прак. адносна іншых вызнаньняў. Далей мэц. Крыжаноўскі абшырна абгаварвае дзеяльнасьць Белар. Банку ў Вільні і дзеяльнасьць сьвяшч. Каўша. Уся гэтая справа, як-бы яе п. судзьдзі не асудзілі, мае свой пачатак у пакаёвых пэртрактацыях у Рызе. Былі ў Рызе тады Ластоўскі і Цьвяткоў, якія прасілі польскую дэлегацыю, каб яна дамагалася далучэньня Менска да Польшчы. Важнасьці далучэньня ўсей Беларусі да Польшчы не разумеў тады, а напэўна не разумее і сёньня Дэмбскі. Ст. Грабскі можа і разумеў, але падобная канцэпцыя не дагаджала яго паглядам палітычным.

Рэпліка прак. Калапскага. Прак. Калапскі, аднак, дамагаецца застасаваньня арт. 102 част. II. У гэтай справе і прастуе тэзы абароны адносна некаторых абвінавачваных.

Рэпліка ппрак. Раўзага. Ппрак. Раўзэ рэплікуе ў даволі доўгай прамове. Абгаварвае паасобныя закіды абароны, сіліцца зьбіць закіды, зробленыя сьведкам, як Гурыну, Бабічу і іншым канфідэнтам. Зьвяртае ўвагу на атаку Грамады проці ўраду марш. Пілсудскага, аб якім гаворыць, як аб вялікім і сільным чалавеку. Выступае проці „urabianiu opinji“ на шпальтах „Kurjera Wileńskiego“ праз Ляўковіча, якога ставіць побач сказанага павадыра банды дывэрсыйнай Сымона Рудога, прыгаворанага к сьмерці за ўдзел у акцыі дывэрсыйнай. Разам з Рудым Васіліса Камар, Ляўковіч, абв. Бурсэвіч і абв. Рак-Міхайлоўскі (?!) належалі да ЦККПЗБ. Цьвердзіць, што Грамада нічога ня мела супольнага з белар. адраджэнскім рухам.

Рэпліка мэц. Сьмяроўскага. Без спэцыяльнай ахвоты—гавора мэц. Сьмяроўскі — прыступаю да адказу, п. пракуратары. Маім зданьнем рэпліка ёсьць мамэнтам непатрэбным і шкодным. У гэтакі спосаб вялізарнае змаганьне зьмяняецца на малую патычку. Рэпліку падыймае той, хто слабы, каму залежыць, каб у вапошняй хвіліне выйграць. Я-ж зьяўляюся такім аптымістам, што сцьвярджаю, што пракуратарскі ўрад гэтую справу прайграе. Абвінавачваньне ў сваім першым стане ўпала. Склады аружжа ня сцьверджаны. Няздатныя карабіны да страляньня не заступяць складаў аружжа. Ніякая філёзофія, ані схалястыка ня здолела ўдаводніць, што хаця і ня знойдзена аружжа, то аднак маглі быць яго склады.

Ніводзін з трох філяраў ня можа перакванаць суд. Гурын ёсьць здраднікам і рэнэгатам. І што дзіўнейшае, што ён меўся ведаць аб усіх патаемнасьцях канспірацыйнай работы. Гэта нонсэнс. Навет самая думка аб пісанай умове ёсьць безсэнсоўнай. Што гэта? Дзяржава з дзяржавай вяла пэртрактацыю? Каго гэтая ўмова абавязвала? Насуваецца мне тут адна рэфлексыя. Дзяржава ў стасунку да адзінкі і зьяўляецца вельмі і вельмі моцнай; адзінка ў стасунку да дзяржавы вельмі слабая. Калі дзяржава захоча здушыць адзінку, заўсёды можа гэта зрабіць. І тады чалавек зьвяртаецца да суду, які ёсьць інстытуцыяй панад-дзяржаўнай.

Рэпліка ген. Бабянскага. Ген. Бабянскі падчырківае, што Грамада мела характар нарадовы і складалася з элемэнту беларускага. Грамада была варожа настроена ў стасунку да дывэрсыі і прычынілася да пацыфікацыі стасункаў на землях Беларусі.

Рэпліка праф. Пятрусэвіча. Саля паседжаньняў ня ёсьць мейсцам для разгляданьня палітычных праблемаў, але ў справе, як гэтая, маючай характар палітычны, ня можна памінуць гэтае квэстыі. Гэта, што п. п. пракуроры адступілі ад канклюзій акту абвінавачваньня і заступілі яго іншай канцэпцыяй, зьяўляецца скандалам; чы „prestige“ паньствовы выйграў на тым, што выносіцца на форум міжнародны нібы-то маючыся быць выбух паўстаньня ў 1927 г., тым балей, што гэта ёсьць рэч, якая не адпавядае праўдзе. Будзем шчырымі. Каб мы сёньня пертрактавалі з іншымі дзяржавамі ў справе пазычкі, ці гэты працэс ня стаў-бы нам на перашкодзе?

З майго боку гледжаньня, гэты працэс ёсьць вельмі шкодным для інтэрэсаў Польскае Дзяржавы.

Рэпліка адв. Гонігвіля. Зрабіў мне закід прак. Раўзэ, што я паходжу з афінскай школы сафістаў. Аднак, мушу сцьвердзіць, што абарона ніколі не паслугоўвалася сафізматамі. Можна мыліцца; прадстаўнікі ж пракурорскага ўраду паслугоўваліся сафізмамі вельмі часта. Далей адв. Гонігвіль гаворыць аб паказаньнях сьв. Гурына і Бабіча і канчае наступнымі словамі: „некалькі разоў быў я асабіста інтэрпэляваны праз п. пракуратара. У сярэдніх вякох быў інстытут супольнай прысягі. П. пракуратар жадае, каб і я прысягнуў. Згаджаюся і сцьвярджаю, што Бурсэвіч ніколі да камуністычнай партыі не належаў.

Рэпліка адв. Эттінгера. Палеміка, што да вялікасьці працэсу зьяўляецца, непатрэбнай. Не працэс, але акт абвінавачваньня, ёсьць збудаваны, як для якога працэсу малага, дзе ходзіць аб якіх 2 бут. гарэлкі, або пачку сахарыны. Гістарычныя апавяданьні п. прак. ня сьведчаць аб мэтодзе гістарычнай, застасаванай у гэтым працэсе. Можа гэта мэтода пана Заглобы, на якога паклікаўся п. пракуратар Раўзэ. Калі гаворыцца, што ёсьць язык тутэйшы тут, дзе першы раз убачыў дзеннае сьвятло статут літоўскі, пісаны ў языку беларускім, дзе да сёньняшняга дня захаваліся дакумэнты Батарага, пісаныя пабеларуску—то гэта ня ёсьць мэтода гістарычная.

П. судзьдзі. Прашу не абвіняць падсудных, якія з'арганізавалі беларускі народ, у тым, што яны з'арганізавалі сьпісак.

Старш. Аўсянка асьвядчае, што прамовы старон закончыліся і дае апошняе слова абвінавачаным.

Апошняе слова падсудн. Тарашкевіча.

Першым забірае голас фігуруючы на першым мейсцы акту абвінавачаньня Тарашкевіч, гаворыць пабеларуску.

Водгукі недалёкай мінуўшчыны.

Памятнага зімовага дня, калі ішоў я за трумнай прэзыдэнта Нарутовіча, стаўляў сабе пытаньне: куды ты, ідзеш Польшча?! Гэта быў вельмі трагічны момант і то ня толькі для Польшчы, але і для нас беларускіх і ўкраінскіх паслоў. Тым балей, што так здарылася, што я асабіста пераконваючы беларускіх і ўкраінскіх паслоў да галасаваньня на прэзыдэнта Нарутовіча, прычыніўся да Яго выбару.

39206

Зрабіў гэта не з намовы, але ў згодзе з уласным сумленьнем, са шчырага сэрца ў згодзе са зложанай прысягай. Я зразумеў, што па рыскім трактаце, які падзяліў Беларусь, стасункі ўстабілізаваліся і што належыць шукаць паразуменьня з народамі і з польскай дэмакратыяй.

І гэта, што мы прадстаўнікі меншасьцяў узялі ўдзел у адбудаваньню польскай дзяржаўнасьці, скланіла нікчэмніка да забойства найвышэйшага Прадстаўніка Дзяржавы.

У трагічныя хвіліны падтрымоўвалі мы Урад Сікорскага. Ён-жа нам, апрача абяцанак, нічога ня даў.

Урад Хіена-Пяста нічога не дэкляраваў і нічога не даваў. І народ беларускі пачынае адлучацца ад сваіх прадстаўнікоў. Народ хоча ісьці іншай дарогай, дарогай дывэрсыі, або паўстанчага руху. Я сказаў тады, што ня туды дарога. Гэтая пропасьць, якая зарысавалася і паглыблялася паміж намі і народам беларускім, які нас дэлегаваў у Сойм, знайшла свой водгук у беларускім пасольскім клюбе. Раблю пробы і стараюся знайсьці паразуменьне з польскай інтэлігенцыяй. Гэта акрэс, калі я стараўся стварыць польска-беларускае таварыства. Але з усіх бакоў зьвяртано мне ўвагу, што ўвесь апарат адміністрацыйны, апінія амаль-што ўсіх польскіх кругоў варожа адносяцца да ўсяго, што беларускае. Зрокся я тады думкі ў справе тварэньня таварыства і адначасна ўступіў з прэзэдыуры пасольскага клюбу. Новае кіраўніцтва беларускага клюбу ўстасункавалася апазіцыйна; вычуў я настрой вёскі і пераканаўся, што неадпаведная апазіцыя ёсьць бэзсэнсоўнай.

Арганізацыя мас.

У 1924 г. урад Грабскага выдае языковыя ўставы. Прамаўляючы ў Сойме, я сказаў, што на падставе гэтых уставаў школ беларускіх мы не атрымаем, але што гэтыя ўставы зродзяць масовы рух складаньня дэклярацыяў. Я зразумеў, што, калі зьвярнуцца да народу з яснай і выразнай праграмай, то народ на прызыў адгукнецца і створыць вялікую сілу, з якой трэба будзе лічыцца.

Прыкладам была праца ППС на Палесьсі. ППС (Польская Партыя Сацыял.) не стаўляла лёзунгаў нарадовых, а толькі сацыяльныя, і мела пасьпех. Я прышоў да пераканаңьня, я сацыяліста-тэорэтык, што толькі гэтымі дарогамі трэба ісьці да народу.

Паны судзьдзі! Бяручы палюдзку, не шатаны, не сярэбраньнікі, не пастановы Комінтэрну, а толькі жыцьцё, лёгіка давяла да з'арганізаваньня Грамады. А якая была праграма, якая тактыка Грамады? Народ сам сабе, народ уласнай працай і ахвярнасьцяй здабудзе сабе рэалізацыю загарантаваных канстытуцыяй правоў. Вось тактыка. Здабыцьцё правоў гэткай дарогай прадбачыў яшчэ ў 1906 г., геній Янкі Купалы, калі сьпяваў: „А хто там ідзе, у вагромністай такой грамадзе? Беларусы". Ён прадбачыў, што толькі высілкам усяго народу, „грамадой" народ здабудзе правы. Крыўды, аб якіх сьпяваў Купала, стварылі „Грамаду". Мы хацелі быць людзьмі, але гэта нам забаронена. Лёзунгі Грамады—лёзунгі ўсіх іншых партыяў радыкальных. Рольная рэформа бяз выкупу многа каму выдаецца толькі дэмагогіяй. Мне, аднак, здаецца, што большай дэмагогіяй ёсьць бязупынныя абяцанкі выканаңьня рэформы рольнай, якая для беларускага селяніна зьяўляецца капітальным пытаньнем.

Закідвалі нам, што мы стварылі масовую арганізацыю. Аднак, першую масовую акцыю правёў урад, а была ёю акцыя ў справе школьніцтва. У нас ёсьць столькі людзей, пакараных адміністрацыйна, а навет судова, што ў сумленьню беларускага народу паўстала пераканаңьне, што справядлівасьці няма. Адгэтуль цяга да арганізацыі, працістаўленьня гвалтам, адгэтуль пэтыцыі і скаргі аб гвалтах да марш. Пілсудскага. Ці магло быць гэта абразай марш. Пілсудскага? Было гэта ўзмацненьне пачуцьця права ў народзе. Падобнага характару ёсьць і закід аб засыпаньні Беларусі бясплатнай прэсай.

Грамада і компартыя.

Пан прак. Раўзэ, гаворачы аб нашых адносінах да камуністычнай партыі, зацытаваў паказаньне маё ў судзьдзі сьледчага: „мы ніколі не вялі барацьбы проці камуністычнай акцыі" і галоўны націск палажыў на слова „ніколі". Чаму пан прак. не зацытаваў дальшага ўступу майго паказаньня, дзе я сказаў, што ня было магчымасьці весьці барацьбу з камунізмам у плошчы легальнай акцыі. Мы аднак, дзе гэта было магчыма, выключалі сяброў компартыі з Грамады.

Аднак і самі камуністы змагаюцца з Грамадой, бо яна пагражае іхнім уплывам. ППС і „Вызваленьне" адносіліся пасыўна да камунізму. Чаму-ж тады толькі Грамадзе ставіцца гэты закід? Аднак быў мамэнт, калі вялася барацьба з компартыяй. Мамэнтам гэтым была арганізацыя „сялян. камітэтаў".

Грамада і Савецкая Расея.

Грамада ў сваёй дзейнасьці адкінула ўсе заграмічныя камбінацыі і фікцыі. Дзеля таго, той хто піша і цьвердзіць, што пачатку Грамады трэба шукаць у Бэрлінскай Канфэрэнцыі, папросту правакуе.

Тарашкевіч з трыбуны соймавай выступае проціў паўстаньня, а пан пракурор мыльна цытуе мае соймавыя прамовы. Хто паверыць у магчымасьць паўстаньня ў 1927 годзе? Тыя матар'ялы, якія былі на судовым стале, сьцьвярджаюць, што я студыяваў гэтыя квэстыі. Я разумеў недарэчнасьць паўстаньня. У той час, калі Расея была занятая інтарэсамі на Усходзе, баялася замешак на Захадзе; трэба было быць вар'ятам, каб верыць у магчымасьць помачы са стараны Радаў. Калі зьяўляюся вар'ятам, не павінен быў-бы быць на Лукішках. Не зьяўляюся ім цяпер, але магчыма, што на так доўгім сяджэньню звар'яцею.

Аб паўстаньні даведаўся я з інтэрпэляцыі З.Л.Н. у Сойме. Суд мог пераканацца з майго артыкулу, як я сабе выабражаў заданьні Грамады. Школы, каапэрацыя, тэатры, салідарнасьць,—ці гэта рэчы праступныя? Ці гэта зьяўляецца праступствам, што Тарашкевіч будзіў народ, які знаходзіўся ў няволі ў розных паноў, каб пачуўся грамадзянінам, каб стаўся чалавекам?

Адносіны да „B. S. R. R."

Паны судзьдзі! Калі ў частцы майго апошняга слова скажу штоколечы годнага кары, прашу мяне перасьцерагчы і кару узлажыць на мяне, а не накладаць яе на іншых.

Прызнаюся, што ў тое, што дзеялася ў сэньсе народнага і дзяржаўнага адраджэньня да 1923 г. на Беларусі Савецкай, я ня верыў, бо памятаў тэстамант К. Каліноўскага. Але калі мяне паінфармаваў не Шатан, ня „Wielki Mistrz", але высокі польскі ўрадовец, а мой прыяцель, якога прозьвішча назваць не магу, а які ў той час вярнуўся з Расеі, што справа беларуская і ўкраінская ў Расеі пастаўлена ў поўнай шырыне, я зразумеў, што Рады трактуюць справы народнасьцяў у адпаведнай плошчы. Мне не дазволена выехаць на акадэміцкую канфэрэнцыю ў Менск. Але з літэратуры, з праведзенай беларусізацыі я здаваў сабе справу, што там робіцца вельмі многа. А што робіцца тут?

Там многа робіцца для гаспадарчага адраджэньня краю. А гавару аб гэтым зусім шчыра. Гэта ня мой ідэал. Мой ідэал, гэта народ беларускі ў зьвязку з вольнымі народамі! Рады, гэта першая проба будаўніцтва сацыялізму. Усе гэта цьвердзяць, навет ворагі Радаў. Многа гаворыцца аб ненакою з паводу ўсходняга суседа. Але каб ня было Радаў, была-б там „единая неделимая". Мне здаецца, што яна была-б страшнейшай. Дзеля—чаго-ж я меў-бы быць Дон-Кіхотам, які змагаўся-б з Радамі? Узнаваньне Радаў, гэта не найгоршае зло. Падчас збораў, калі пад аўстрыяцкім зборам варункі жыцьця для палякоў былі лепшыя, ці сымпатыі палякоў з пад збораў іншых ня ішлі ў напрамку Аўстрыі? Чаму-ж тады нам гэтага адмаўляюць.

Рэзультат ліквідацыі Грамады.

П. прак. сказаў, што Грамада зьліквізавана і што сам народ пераканаўся ў шкоднасьці яе ідэалёгіі. Ці фактычна гэтак ёсьць? Асьмеліваюся сьцьвердзіць, што не. Пракуратура не дапусьціла нас да выбараў і не вядома, ці народ не пайшоў-бы за сваімі правадырамі. Аднак усе, распачынаючы ад радыкальнай, а канчаючы на прэсе субсыдыяванай праз урад, сьцьвярджаюць, што Грамада адыграла вялізарную гістарычную ролю. Народ зразумеў сваю сілу. Ён ня будзе цалаваць рук, ня скажа таксама „ty polska morda", але будзе гаварыць горда, з паднятай галавой: „Добры дзень!"

„За-танна прадаў ты справу беларускую" — сказаў п. пракурор. І дзіўлюся, скуль гэты патос, гэтая ненавісьць Торквэмады са стараны п. пракурора. На якіх падставах і якія дадзеныя п. пракурор знайшоў у сваім сумленьні, каб мне паставіць гэты закід? П. пракурор гаворыць славамі Гурына, аднак-жа ён зазнаў, што нічога ня ведае аб тым, што Грамада мелася зрабіць паўстаньне на наказ Радаў. Чаму-ж тады наміма ўсяго застасавалі арт. 110 К. К.? Я пераканаңы, што паны судзьдзі гэты артыкул аткінецe.

„Barbarzyństwo" Тарашкевіча.

Я ня стыджуся, што пацягнула мяне паэзія романтычная. Сёньня яшчэ больш паглыбіўся і пераняўся культурай польскай. Я, радзіўшыся ў Лаварыскай пушчы, у хаце селяніна—я „barbazyńca". Але п. пракурор стаўляе мне закід, кім я стаўся, чым адудзячыўся? На гэты закід хачу п. пракурору адказаць.

Недалёка ад Вільні, пры полацкім тракце ёсьць маёнтак Міцкуны. Там праводзіў вакацыі і бываў часта вялікі польскі геній Ю. Славацкі. Там, у тым маёнтку працаваў, як "хлоп" з паншчыны, мой дзед. Я не рабіў закідаў, што з працы, поту і крыві майго дзеда жыў вялікі паэта Польшчы.

Я не шкадую, што на працы маіх продкаў расьцьвіла пышлая кветка польскага романтызму.

Хто каму павінен дзякаваць, ці сьцяблiна кветцы, якую яна ўзгадавала, ці кветка сьцяблiне, на якой вырасла?...

П. прак. Калапскі ўспамінаў аб прадаваньню Польшчы праз яе паслоў.

Так, але тыя, што прадавалі Рэчпаспалітую, гаварылі па-француску, былі магнатамі. Я як тыя магнаты трактавалі народ? У „Pamiętnikach Soplicy" знойдзем, што палякі мусілі адпакутаваць за адносіны сваіх магнатаў да народаў рускіх. Магнатэрыя прадавала Польшчу, дазволіла Кацярыне ўмяшацца ў польскія справы. А ці паўстаньне з 1831 г., а тым балей 1863 не пахавала польская магнатэрыя? Яна не хацела надзяліць сялян зямлёй. Зрабіў гэта ўрад расейскі і адцягнуў масы людзей ад барацьбы.

Ліквідацыя Грамады пачалася гвалтам адміністрацыйным, няхай-жа гэны гвал скончыцца справядлівасьцю—апраўданьнем. Гэтага ад вас. п. судзьзі, чакае ўзбуранае сумленьне беларускага народу.

Палітычная хроніка.

У Польшчы.

Польска-літоўскія перагаворы ў Варшаве.

У Варшаву прыехала літоўская дэлегацыя дзеля перагавораў з Польшчаю ў справе пошты і камунікацыі.

Перагаворы пачаліся ў суботу 30 мінулага чэрвеня

Прысуд „выврото́ўца".

Гэтымі днямі ў Старагордзе засуджаны на 2 з паловай гады крэпасьці нейкі „вывротовец" Мішка, якому закідваўся замер „адерваньня" ад Польшчы і прылучэньня да Нямеччыны Кашубскіх паветаў. Два яго таварышы апраўданы з-за браку довадаў.

Камуніст перад Найвышэйшым Судом.

Найвышэйшы Суд маецца на днях разглядаць справу камуніста Волькевіча, засуджанага Акружным Судом у Пазнані быццам за распаўсюджваньне паміж жаўнераў Пазнанскай Цытадэлі (Крэпасьці) камуністычных адозваў да сялян і работнікаў не спрапіўляцца Радавай арміі ў часе вайны з Радамі. (Głos Prawdy № 172).

„Здрада стану" ў Тарнаполі.

У Тарнаполі распачнецца ў хуткім часе суд над украінскімі студэнтамі Ямрозікам, Куніцкім і цэлым радам іншых, абвінавачваных у „здрадзе стану". Апрача іх, у тарнопальскім вастрозе знаходзіцца каля 100 палітычных вязьняў, пераважна ўкраінцаў, арыштаваных у пачатку траўня г. году пад закідам прыналежнасьці да камуністычнай партыі. Між арыштаванымі „сядзяць" і перадавыя кандыдаты на паслоў у Сойм са сьпіску „Сельроб", як Цывінскі і Пярук і некалькі тарнопальскіх палякоў і жыдоў. Справа апошніх „круціцца" наваколо адбыўшагася ў сваім часе палітычнага працэсу Міхала Білага, прыгаворанага на кару сьмерці і ўцёкшага, як падае прэса („Rplita" 183), у ССРР, пасьля звальненьня яго Найвышэйшым Судом.

Перамога забастоўкі.

У Пабіянцах закончылася забастоўка будаўляных работнікаў. Работнікі дабіліся 22 проц. надвышкі.

Новая забастоўка ў Лодзьшчыне.

У фабрыцы Зарскага ў Пабіянцах забаставалі ўсе работнікі, дамагаючыся 6 проц. надвышкі.

Дзіўное вясельле.

Ці чулі навіну? Вясельле ж у Вільні хутка будзе!

Вось, падумаеце, зьдзівіў! Вільня-ж табе ня вёска якая, там кожны дзень можа іх з дзесяць бывае!

А вы думаеце якое вясельле, такое звычайнае — хлапец з дзяўчынкай?

Га, калі гэтак дык я і пальцам ня крануў-бы, а ня то яшчэ чарніла дармо псаваць! Вось у тым тут і справа, што яно гэтае вясельле, нейкае дзіўнае, нябывалае!

Тодар жа-ж з Пранукам жэняцца!!

Мужчына з мужчынам?!

Але, выпадае гэтак!

— Хлусьня — скажэце—гэта-ж ня чуваная рэч! — Ня дзівецеся, браткі, цяпераа такія часы, што як раз тое аб чым чалавек і не падумае, і навет у-ва сне ня ўбачыць — раптам маеш ёсьць! Ці мы думалі, што седзячы на вёсцы будзем калісь чуць, як іграюць, пяюць, або танцуюць у Бэрліне, Маскве, Варшаве? А вось цяпер праз гэтае радыё слухай, сколькі ўлезе!

А газы, якімі тысячы людзёў зараз можна вытруціць, лятакі нейкія ракетавыя, што 500 кілямэтраў у гадзіну прэцца, электрычныя гарматы — ці мы аб гэтым маглі калісь падумаць? А як для нас, беларусаў, дык асабліва часта здараецца гэта ня чуванае, не спадзяванае! Кладзешся, напрыклад, спаць, нічога за сабой ня чуеш: ня ўкраў, не зарэзаў, думаеш, ну ведама, як прад сном, аб якіх небудзь „мігдалах", ажно раптам, як гром з яснага неба, паліцыя, ловяць цябе на „горонцым учынку" і... на Лукішкі, а пасьля добра калі восем гадкоў, а ня і ўсе дванаццаць прышыюць!

Дык што пасьля гэтага дзівіцца, што мужчына з мужчынам жэніцца?!

Жылі — жылі, відзяць што расход вялікі: дзьве чарніліцы трэба, высыхае, марнуецца (маладыя яго—такі шмат ужываюць) і пашто калі можна з аднэй макаць! Ды і рада-перарада, усё-ж дзьве галавы, хоць і ня надта таго, а хітрэй за адну.

Ведаю, што ў вас тут зьявіцца няскромная думка.—Гм... як жа гэта так?...

А вось і так! Ці-ж дзеля гэтага парадачныя людзі жэняцца? Ці чулі-ж вы, каб хоць адзін пан ажаніўся маладым? Ды і самі-ж казалі, што Вільня табе не якая небудзь вёска, каб дзеля гэтага яшчэ жаніцца!

Яны можа самі да гэтага і не дадумаліся-б, але, бачыце, дзядзька, іхны апякун, налягае.

— А што яны — спытаеце — радня, што аднаго дзядзьдзку маюць? — Не радня, але вось людзям Бог шчасьце пасылае! Знайшоўся, браткі, такі добры чалавечак і да таго вельмі багаты, пакахаў, як сваіх родных дзетак Пранука з Тодарам, прытуліў пад свае крылечка, дае грошы.

— Слухайце — толькі — кажа — мяне „лайдакі" — жыць будзеце! — А чаму-ж ня слухаюць? Працы амаль ніякай — брахнуць пара разоў у месяц на радыкалаў з віленскай па шаблёну — за бальшавіцкія чырвонцы — гатуюць паўстаньні (з ложку) справаджаюць (з Марса) вінтоўкі, кулямёты. Калі што, — паводле патрэбы, напішуць пра бальшавікоў, што там з голаду ўсе перамёрлі, адны камуністыя засталіся—і гуляй, колькі душа захоча! Да Штраля, туды-сюды, у сьветльно-каляровую зрэжуцца — вядома ў месьце ёсьць гдзе часок правясьці, абы грошы!

Пранук раней „пасаду" добрую меў, дык што вы думаеце адрокся, распусьнік!

— Што мне, кажа, акцыз, калі я цяпер дзеяч „бялорускі"!

Гульнуць — гульнуць — да і зноў да дабрадзея. — Дай дзядзечка, — скончыліся!

Даваў, даваў гэны дзядзька і відзіць дзела дрэнь—сам можа без парток застацца.

Гады мокрыя, воўна на авечках расьце слаба (ён, бачыце, у фірме па стрыжцы авечак, нейкае высокае становішча займае), даход не вялікі, а пляменьнічкі, што далей, то болей патрабуюць! Вось ён і падумаў.—Жаніцеся, кажа, чэрці, мо' тагды менш расходу ды і бадзяцца ня так будзеце? — Пасагу дае абодвым, дык чаму-ж, думаюць, не пажаніцца?

Добры чалавечак, дай яму Бог здароў'я, гэты дзядзька, толькі вось неяк... не для ўсіх! Напрыклад, страшэнна ня любіць і злуецца на маю каханку Зорачку. Не падумайце, што жыдовачка, не, наша тутэйшая дзяўчынка! Як-жа яна клічоная? Гм... вось каб цябе ліха—забыўся! А я яе ўжо ўсяляк называў — Галасочак, Званочак, Справачка, Зорачка, вядома, як чалавек закаханы, дык хочацца як мага дэлікатней!

Чаго злуецца?

Дык як-жа тут не злавацца!

Дзяўчынка шустрая, прыгожая, ёй-бы толькі з Пранукамі ды панамі кумпанію вадзіць, а яна-ж, і ў той бок не глядзіць! Зьвязалася з вясковымі хамамі, мястовымі галадранцамі — проста сорам! Чуць гдзе пачуе, што каторы застогне ад цяжкай працы, або заенчыць ад голаду — зараз яна туды! Крычыць!

— Такія-сякія, нашто да гэтага даводзіце, так быць, кажа, не павінна, што адзін ажно аб'ядаецца, а другі вось дохне з голаду!—Зьбіраецца народ, наробяць шуму, крыку! Дык вось за гэта і ня любіць яе і дзядзька і Пранукі і інш падобныя! Перашкаджае, знача, ім супакойна бавіцца!

Але-ж і дастаецца ёй за тое беднанькай! Папрасілі паліцыю, дык тая цяпер праходу не дае, так і ходзіць па пятах! Убачыць ідучы на Нямецкай вуліцы — ідзе сабе спакойненька, нікога не чапае. Да чаго тут, здаецца, прычапіцца?! Знойдуць кручок!

— Здрадзаш,—кажуць—маральнасьць— спадніца кароткая!

Тая, бедная, у голас — што вы, паночкі?! Ці-ж вы ня бачыце, што ў іншых на цэлую чверць карацей?! Хочаце, каб я, як у 17-м веку, хадзіла — роўна пят?—

Нічога не памагае — пратакол, штраф, арышт!... А на вечарыны хоць не паказвайся! Запяе што небудзь — а, — кажуць, — комуністычнэ!...

Міргнець катораму хлапцу, усьміхнецца—зараз—змова, здрада, шпіёнства і яшчэ чаго ня прыдумаюць і зараз... арышт, турма!... Проста хоць ты галасі! І ня гэта яшчэ было-б, саўсім яе прыкакошылі-б, але трохі баяцца хлапцоў, што тыя не папусьцяць сваю ў абіду.

Рэдка прыходзіцца і відзець, а самі падумайце, як гэта лёгка пераносіць закаханаму чалавеку!

Але, што гэта я, рад што зайшла гутарка аб любоі, дык гаварыў-бы і гаварыў-бы, а пра вясельле і забыўся!

Даруйце! Прадаўжаю!

Дык вось гэта яшчэ ня дзіва, што жэняцца, але чыстае чуда-юда — дзяцёнка-ж будуць мець!!

— Дзяцёнка?! —

Але, але — будуць! Гульнем, што знаем, на хрэсьбінах! Толькі вось, ня ведаю яшчэ, як ахрысьцяць яго. Я радзіў-бы назваць — „Беларуская санацыя", „Той самы воўк у другой скуры", „Напрасныя турботы" — але думаеце паслухаюць? Гдзе там! Назавуць як небудзь „ідэйна" — Доля, Воля — каб, знача пыл людзям у вочы пусьціць!

Падумаеце, што гэта хлусьня нейкая, не дасьцё веры?

Як сабе хочаце — ня верце!

Пераканаецеся самі потым, як прышлюць вам гэта чуда на паказ, ды як запяе яно „Ешчэ Польска не згінэнла" ды як забядуе над цяжкай доляй сялян (не падумайце тутэйшых, не!) у Радавай Расеі — вось тагды ўспомніце, што праўду чалавек казаў! —

П. Асака.

Мне сумна.

Хоць бачу я вольны блакітны прастор,
Скуль сонца зямлі усьміхаецца,
Дзе радасьцю сьвецяцца тысячы зор,
Дзе месяц у хмарках купаецца;
Хоць чую ў шмарагдах цяністых лясоў,
Як птушкі шчабечуць гульлівыя,
Як мошкі зьвіняць над каберцам лугоў,
Вясёлыя мушкі, шчасьлівыя;
Хоць чую, як поўнае кволі лісьцё
Са струйкамі ветру шапочацца,
Хоць бачу, што кветкі праз цэла жыцьцё
Прыгожа цьвітуць, не маркоцяцца —
Мне сумна й маркотна, душа аж баліць,
Бо край наш закуты кайданамі,
Бо цяжкае гора на людзях ляжыць
З крываваю працай спазнанымі.

20. V. 28 г. **Улад. Ініцкі.**

* * *

Неба зноў лязурнае,
Веснашумы мчаць...
Лёгка зноў і радасна —
Нельга расказаць...
Сэрца захлынаецца,
Б'ецца, як прыбой...
Радасна, ах, радасна
Раньняю васной!
У бары прабуджаным
Ужо пралескаў рацъ;
Песьняй серабрыстаю
Жаўранкі зьвіняць...
У душу ўрываецца
Шумных песень рой...
Радасна, ах, радасна
Раньняю вясной!

30-V 28 г. **Х. Ільляшэвіч.**
„Стэфанаўка".

Забастоўкі ў Лодзі.

Апошнімі днямі, паведамляе прэса, з прычыны зьменаў і рэарганізацыі працы ў прадзільнях, у фабрыках Пазнанскага ў Лодзі ўспыхнула забастоўка. Бастуюць усе работнікі, дамагаючыся скасаваньня гэтых „новаўвядзеньняў".

—·—

З прычыны выдаленьня работніцкага дэлегата, успыхнула забастоўка ў Лодзкім Спірытусовым Манаполі. Работнікі заявілі, што датуль ня будуць працаваць, дакуль ня будзе прыняты выдалены работнік.

Гэта факт вялікай сьвядомай салідарнасьці працоўных за свае правы з вызыскам капіталізму.

Вялізарныя надужыцьці ў камісіях пабаровых у Львоўшчыне.

Газэты падаюць проста сэнсацыйныя весткі аб вялікіх надужыцьцях, выкрытых у многіх паветах Львоўшчыны. Сьледзтва сцьвярдзіла, што ў пабаровых камісіях цэлага раду паветаў звольнена ад вайсковай службы здаровых і дужых мужчын, разумеецца за „добрую" заплату. А з тае прычыны, што кожная пабаровая акруга мае даць пэўны лік рэкрутаў, дык гэтыя камісіі, каб выпаўніць паўстаўшыя бракі, „забрывалі" навет і зусім калекаў, бяз сумліву ня меўшых „ні граша за душою".

Сьледзтва да гэтага часу выясьніла пакуль-што толькі больш 300 „замешаных" і хоць падрабязнасьці свае трымае ў таямніцы, аднак прэса інфармуе, што гэтая „афэра" перавышае памятную Келецкую „афэру" гэтага-ж самага роду.

Толькі наш брат-бядняк церпіць ад надужыцьцяў розных, а то і ад усіх камісіяў і ад усяго капіталістычнага ладу жыцьця, — „што проста хоць крыкні: ратуй!", выяўляючы пратэст ў грозных забаст., бунтах і навет у рэвалюцыі працоўных масаў, страх перад якой не дае самкнуць вочаў „власть имущей" буржуазіі.

Мільёнавыя надужыцьці ў львоўскай жалежнадарожнай дырэкцыі.

Кантраляваньне кніжак львоўскай жалезнадарожнай дырэкцыі, у сувязі з выкрытымі ў ёй у пачатку траўня г. году надужыцьцямі, выявіла ўжо надужыцьці, перавышаючыя паўтара мільёна злотых. Далей кантроль выявіў, што шкодныя транзакцыі даходзілі ў некаторых галінах да круцігаловай вялічыні—аж да 2 мільёнаў злотых і, што тут замешана і варшаўская дырэкцыя і, навет некалькі ўрадоўцаў Міністэрства.

Вось дык „увіхаюцца" каля народных грошай паны з пад „маральнай санацыі", што аж жах бярэ!

Надужыцьці ў Касе Хворых.

У Касе Хворых у Сасноўцу выкрыты надужыцьці ў аптэчным аддзеле. Гэта яшчэ адна „афэра" ў публічнай інстытуцыі ў Сасноўцу.

„Куды ні кінь,—усюды клін".

Новыя 560 безработных.

У Радаме з няведамай прычыны згарэла вялікая 4-х паверхная фабрыка гнутай мэбелі фірмы Кона і Т-ва. Апрача фабрыкі, згарэлі ўсе фабрычныя будынкі з запасам 30 вагонаў гатовай мэбелі і 28 дамоў. Пажар пакінуў без „страхі над галавой" 90 сем'яў, лікам каля 500 чалавек і, апрача гэтага, пазбавіў працы 560 работнікаў.

Гарняцка-гутнічая канфэрэнцыя інвалідаў.

У Катавіцах адбылася канфэрэнцыя арганізацыяў гарняцка-гутнічых інвалідаў, удоў і сірот Сьлёнскага ваяводзтва. На канфэрэнцыі было каля 400 дэлегатаў. Пастаноўлена ў цэлым радзе рэзалюцыяў дамагацца палепшаньня быту сяброў арганізацыі.

Канфіскаты.

Газэты падаюць аб наступных канфіскатах апошнімі днямі:

У Варшаве сканфіскавана тыднёвая часапіс 1) „Mysl" за артыкулы: „Мілітарыстычная гарачка", „Касьцельныя скарбы" і „Два сьветы"; 2) „Inwalida" за арт. „Гэтага ўжо залішняе" і „Ня плацяць, а кажуць плаціць"; 3) пасольская ўлётка „Прамова пасла Варскага" з камуністычнай пасольскай фракцыі, 31 сакавіка г. году.

Усе гэтыя канфіскаты зацьверджаны судом і справы адданы ў пракуратуру.

У Пазнані сканфіскаваны 1) 107 нумар „Piasta" (Велькапольскага„), 2) 276 нумар нямецкага „Berliner Lokalanzeiger" за арт. „Der kranke Piłsudski" (Пілсудскі хворы); 3) „Berliner Tageblatt" за арт. „Прыгавар ласкі нас ня тычыцца" і „Польскія судзьдзі ў школьных квэстыях" і 4) „Pozener Tageblatt" за арт. „Пагвалчаньне права ў квэстыі нямецкага аб'яднаньня ў Луцку".

Ці гэта ня добрая „толеранцыя" прэсавай „свабоды" і пасольскай прамовы ў Польшчы (аб „крэсах" гаварыць ня трэба)!

Заграніцай.

Хаўтуры ахвяраў у Загрэбе.

Белградзкі ўрад пастанавіў ад 26./VI. скасаваць усе надзвычайныя меры аховы грамадзкага ладу у Харватыі, прынятыя пасьля забойства павадыроў харвацкіх сялянскіх арганізацыяў. Гэтыя надзвычайныя меры былі прыняты, каб захаваць парадак у часе хаўтураў ахвяраў баўгарскага забойства. Аднак-жа—дзякуючы дысцыпліне харвацкага народу, хаўтуры адбыліся ў поўным парадку, ня гледзячы на тое, што ў сталіцу краю прышлі вялікія масы сялян з правінцыі дый настрой у гэтых масаў быў вельмі падняты. Але сіла і аўтарытэт павадыроў падзеялі стрымліваюча. Павадыры і прэса радзіла грамадзянству не распыляць энэргіі на дэманстрацыі ды разрухі. Асабліва падзеяла надрукаваная ў газэтах і на лістоўках адбітая рукапісная адозва самога раненага С. Радзіча, які заклікаў народ не рабіць авантураў, даючы магчымасьць павадыром цалком выкарыстаць тую маральную перамогу, якую аднеслі яны над сэрбскімі нацыяналістамі-цэнтралістамі.

Канчальная ліквідацыя расколу ў Камун. Партыі СССР.

Камуністычная Партыя СССР прыняла ізноў у свой склад выключаных найвыдатнейшых сяброў апазіцыі, як Зіноўева, Каменева, Еўдакімава, Лашэвіча і 34 іншых былых апазіцыянераў. У матывах пастановы партыйных уладаў сцьверджана поўная адмова былых апазіцыянераў ад усіх іхніх наглядаў, выклікаўшых раскол у партыі, і абяцаньне на прышласьць цалком падпарадкавацца ўсім пастановам камун. партыі СССР. Такім чынам, здаецца, толькі адзін Троцкі астаўся непрымірымым.

Радавыя генаралы едуць у Літву.

З Масквы пішуць, быццам некалькі вышэйшых камандзіраў радавай арміі выбіраюцца ў ліпні з візытай у Літву. На чале дэлегацыі стаіць Будзённы. Візыта гэта мае мэтай задэманстраваць прыязныя пачуцьці радавай арміі да арміі літоўскай. Трэба думаць, што гэта паміж іншым — адказ на такую-ж нядаўнюю „дэманстрацыю прыязных пачуцьцяў" румынскіх штабавых генаралаў да Польшчы...

Комінтэрн распачынае ізноў акцыю ў Кітаі?

З Масквы ў польскія газэты пішуць, быццам Комінтэрн пастанавіў распачаць ізноў пасіленую акцыю ў Кітаі, дзе апошнія выпадкі стварылі выгадныя для гэтага варункі.

Японскае барбарства ў Кітаі.

З Шанхаю паведамляюць аб новым выпадку японскага барбарства ды зьдзеку над кітайскім народам. Японская карная экспэдыцыя зьніштожыла бамбардыроўкай цалком, зраўняўшы з зямлёю, дзевяць кітайскіх вёсак у правінцыі Шантунг. Гэтую правінцыю Японія акупавала, прынамсь яе чыгуначныя лініі. У часе бамбардыроўкі шмат забітых і раненых, пасьля бамбардыроўкі японскія ўлады пачалі яшчэ казьніць тых, што адратаваліся, уцёкшы з вёсак, а пасьля пачалі варочацца назад...

Завастрэньне рэпрэсіяў проці камуністаў у Японіі.

Як ведама, урад у так-званай „тронавай прамове Мікада", ці праграме сваёй працы на бліжэйшы час, абвясьціў паміж іншым рашучыя меры проці ўсялякай акцыі агітатараў проці існуючага дзяржаўнага ладу ў краі. Урадавы праект уводзіў кару сьмерці для такіх праступленьняў, для якіх існуючы ад сотняў гадоў закон прызнаваў, як найвышэйшую кару толькі 10 гадоў вастрогу, як ведама, парлямант, у якім вялізарная большасьць буйныя прамыслоўцы, абшарнікі і вышэйшыя генаралы, прыняў гэтую пастанову.

Прысуд у справе Бела-Куна.

26/VI Венскі суд, разглядзеўшы справу ведамага камуніста Бэла-Куна, былога дыктатара Вэнгрыі, прысудзіў да 3 месяцаў вастрогу, залічыўшы яму 2 месяцы папярэдняга арышту. Такая лагодная кара назначана Бэла-Куну за такія праступленьні, як — залажэньне падпольнай арганізацыі, прыезд у Аўстрыю без дазволу ўладаў і пражываньне па фальшываму пашпарту, — ня кажучы ўжо аб належнасьці да камуністычнай партыі, што ў Аўстрыі як шмат дзе інш у Эўропе, не караецца законам.

Пасьля адседкі Бэла-Кун, як радавы грамадзянін, будзе высланы ў СССР.

Дымісія Ураду Пілсудскага і яе прычыны.

27 чэрвеня г. году па загаду Прэзыдэнта Польскай Рэчыпаспалітай адбылася так званая дымісія і рэконструкцыя ўраду Пілсудскага.

Паводле загаду Прэзыдэнта, выстасаванага да Марш. Пілсудскага, дымісія адбылася наступным чынам: „Прыхільваючыся да прадстаўленай мне просьбы аб дымісіі, звальняю Пана з ўраду Старшыні Рады Міністраў і Міністэрства Вайсковых Спраў разам з усім габінэтам".

Рэконструкцыя адбылася наступна.

Прэзыдэнт Рэчыпаспалітай выдаў такое распараджэньне:

„Да Пана Прафэсара Казіміра Бартля, пасла ў Сойм Польскай Рэчыпаспалітай ў Варшаве.

Назначаю Пана Старшынёй Рады Міністраў.

Адначасна па панскай прапанаве назначаю... тут ідуць назначэньні міністраў, з якіх зьменена толькі 2: Міністр Рэлігіі і Публічнай Асьветы Добруцкі, і Міністр Камунікацыі Ромоцкі. На месца іх назначаны: міністрам Рэлігіі, Асьветы др. Сьвітальскі і міністрам Камунікацыі інж. Кюн.

Маршалак Пілсудскі астаўся Міністрам Вайсковых Спраў і адначасна кіраўніком Гэнаральнага Інспэтарыяту.

Вось уся „дымісія" і „рэконструкцыя", прасьцей кажучы ўнутраныя „przesunięcia" ў габінэце ўраду Польшчы.

—·—

Згодна апошніх вестак і п. Бартэль таксама выяжджае на адпачынак, а месца шэфа габінэту будзе выпаўняць пас. Касьцялкоўскі.

Як відно з вышэйшага, дык ніякай ні дымісіі, ні рэконструкцыі габінэту, большменш зьменьваючай палітыку Ураду, няма, а толькі „падсілкаваньне" гэтай палітыкі новым міністрам Сьвітальскім у такой важнай галіне ўнутранай палітыкі дзяржавы, як Асьвета.

Як ведама, мін. Сьвітальскі зьяўляецца адным з найстарэйшых Пілсудчыкаў, які ад 1918 да 1925 году быў Начальнікам і Рэфэрэнтам палітычных спраў Гэнаральнай Ад'ютантуры Пілсудскага. Наступна Сьвітальскі быў назначаны дырэктарам палітычнага дэпартаманту ў Міністэрстве Унутраных Спраў, дзе пасьвячаў многа „ўвагі" справам нацыянальных меншасьцяў і прымаў удзел ва ўсіх „працах" камітэту для спраў нацыянальных меншасьцяў.

А мы, беларусы, добра хіба ўжо ведаем, што толькі гэтыя „працы" розных камітэтаў па справах нацыянальных меншасьцяў далі нам у галіне Асьветы і Культуры тое, што мы цяпер маем.

Калі-ж яшчэ дадаць, што ён „Галілейчык" (радзіўся ў Саноку, дзе кончыў гімназію, потым вучыўся ў Львове, а наступна пашоў у Легіоны, а потым быў у міністэрстве Унутраных Спраў), дык кожны Беларус добра зразумее, што нашай Школе і Культуры уносе лепшае новы міністар.

—

Прычыны адстаўкі Пілсудскага

Пілсудскі даў прэсе экспозэ, у якім выясьняе прычыны свае адстаўкі. Ня маючы магчымасьці падаць поўнасьцю гэтае экспозэ Пілсудскага, падаем яго ў магчыма поўным скароце.

На самым пачатку экспозэ Пілсудскі катэгарычна запярэчыў пагалоскам і думкам, што адстаўка выклікана дрэнным станам яго здароўя.

Наступна Пілсудскі пераходзіць да прычынаў:

„Першым матывам ёсьць факт, што ня зношу агранічэньня становішча (urzędu) шэфа ўраду, так як ён у нас канстытуцыйна пастаўлены". Тут Пілсудскі пераходзіць да параўнаньня ўраду старшыні габінэту з урадам Прэзыдэнта, у якім (параўнаньні) выводзіць, што „Прэзыдэнт пастаўлены ў найгоршыя для чалавека варункі, у якіх ён ня можа чуцца, як чалавек, але як нейкі падкідыш, кінуты на ласку і няласку ўсіх" і што „Народ сваею Канстытуцыяй паступае з Прэзыдэнтам так нікчэмна, як ніхто ў сьвеце навет з сваёю ўтрыманкаю". Пераходзячы тут да Сойму, Пілсудскі называе яго сувэрэнным (самадзяржаўным) Соймам „проститутак" (ladacznie) і кажа, што „па пабеднай вайне хацеў разагнаць і прыцісунць нагой гэты Сойм", але выбраў другую дарогу — „пакінуў Польшчу самой сабе". І вось гэты самы Сойм за гэта-ж пастараўся акружыць будучага Прэзыдэнта, на якога спадзяваўся выбару Пілсудскага, „такім вялікім лікам прыкрасьцяў, ганьбаў жыцьця, колькі толькі маглі выдумаць зьдзічэлыя і патворна глупыя ўмыслы і ўсе гэтыя сьвінства і меў рабіць Прэзыдэнту процістаўлены яму Старшыня габінэту".

Абрысоўваючы тут вялікую працу Старшыні габінэту, яе цяжар і навет немагчымасьць яе ў Польшчы, Пілсудскі тлумачыць гэта тым, „што сталым заняцьцем такога пана ёсьць няньчаньне ўсіх падкідышаў, каторых яму ўсе падкідаюць. А як я паходжу з-пад Вільні, дык ня раз чуў такі праклён: „Каб ты чужыя дзеці няньчыў", і я з трывогай думаў аб долі такога няшчасьніка".

Далей ідзе пералічваньне гэтых „падкідышаў", якім няма і канца і абгаварваюцца ўзаемаадносіны паміж Соймам і Урадам і канечнасьць супрацоўніцтва Старшыні Ураду (габінэту) з Соймам, дзе Пілсудскі кажа:

„Калі-б я не змагаўся з сабой, то нічога-б не рабіў, як біў-бы і брыкаў (kopał) паноў паслоў. Бо-ж кожны з паслоў мае права трашчаць (wrzeszczać), крычаць, мае права кідаць абразы, мае права пісаць ашчэрчыя інтэрпэляцыі, датыкаючыя гонару іншых, мае правіла і права захоўвацца, як сьвіньня і лайдак, затое тыя, што так цяжка працуюць (як ёсьць з міністрамі) атрымліваючы за шалёную працу нейкія марныя грашы, мусяць вонкава „ўдаваць" надзвычайную пашану для гэтай салі".

Затым Пілсудскі кажа аб мінулым Сойме, яго бяскарнасьці і навет бясэнсоўнасьці і пераходзіць затым да крытыкі 3-га (цяперашняга) Сойму.

„Калі 3-ці Сойм распачаў сваю працу я, як Старшыня Габінэту, меў магчымасьць бачыць новыя трыумфы старога мэтоду працы Сойму, гэтак супярэчнай з маей душой, гэтак супярэчнай з маім арганізмам, што я рашыў („zdecydowałem"), што маю яшчэ раз выбраць: закінуць усякае супрацоўніцтва з Соймам і стаць да рашэньня Прэзыдэнта або „oktrojować" новыя правы ў Польшчы або зыйсьці са становішча старшыні польскага габінэту, які мусіць супрацоўнічаць з Соймам".

„Я выбраў другое і дзеля гэтага перастаў быць старшынёй польскага кабінэту дадаючы Пану Прэзыдэнту, што ў кождым цяжкім крызысе станаўлюся ў распараджэньне (do dyspozicji) п. Прэзыдэнта, як старшыня кабінэту. Дадаю яшчэ, што са згоды П. Прэзыдэнта і старшыні кабінэту Бартля, дырэктывы старшыні кабінэту ў адносінах да польскай міжнароднай палітыкі, асталіся ў маіх руках".

Як бачым з гэтай гутаркі, дык прычыны „адстаўкі" Пілсудскага дзьве: 1) Агранічэньне яго ўлады, 2) Немагчымасьць супрацоўніцтва з Соймам.

Неўтамімы францускі камуніст.

Ведамы павадыр францускіх камуністаў Кашэн, звольнены толькі-што з вастрогу, зараз жа паехаў на адбываючыся ў Парыжу камуністычны мітынг, дзе ізноў востра выступіў проці францускага ўраду.

Новы нямецкі ўрад — гатовы.

26·VI пасол Мюллер-Франкен закончыў перагаворы аб стварэньні ўраду памысна і зараз-жа прадставіў прэзыдэнту сьпісак новага габінэту.

Прэзыдэнт назначыў міністрамі ўсіх запрапанаваных яму п. Мюллерам кандыдатаў, а самога Мюллера—канцлерам (прэм'ерам).

На пярэдадні яшчэ перагаворы зусім былі разьбіліся аб адпор партыі Цэнтру, якая не згаджалася на партфэль мін. фінансаў, але дамагалася партфэлю чыгунак і акупаваных тэрыторыяў. Урэшце паслу Гільфэрдынгу (сац. дэм.) удалося наладзіць кампраміс з партыяй Цэнтру, аддаўшы ей умоўна да восені адно месца ў габінэце, злучыўшы ў адной асобе—міністра чыгунак і акупаваных тэрыторыяў.

Такім чынам новы нямецкі ўрад канчальна мае такі склад: Канцлер — Мюллер-Франкен (с.-д.), Мін. загран. спраў—Штрэзэман („людовец"), Мін. унуран. спраў — Сэвэрынг (с.-д.), Мін. працы—Візэль (с.-д.), Мін. гаспадаркі — Курцыус (людовец"), Мін. фінансаў — Гільфэрдынг (с.-д.), Мін. акупаваных тэрытор. і камунікацыяў — Герард (цэнтр) Мін. справядлівасьці — Кох (павадыр фракцыі дэмакратаў), Мін. апravізацыі — Дытрых (дэмакрат, былы бадэнскі міністар), Мін. пошты і тэлеграфу —Шэтцэль (баварск. людовец), Мін. рэхсвэру (ваенны) — Грэнэр (беспартыйны).

З гэтых асобаў 4 міністры—тыя-ж, што былі ў папярэднім урадзе: Штрэзэман, Курцыус, Шэтцэль, і Грэнэр. Рэшта — новыя.

Пасол Герард—згодна з умовай—назначаны часовым кіраўніком двух міністэрстваў: камунікацыяў і акупаваных тэрыторыяў—да восені, калі... калі, відаць, нямецкі ўрад ужо спадзяецца скасаваньня акупацыі... Тады Цэнтр будзе мець пажаданы сабе партфэль камунікацыяў...

Цікаўныя заявы Чэмбэрлена ў справе скасаваньня акупацыі Надрэніі і ў справе „дадатковых гарантыяў" для польскіх граніцаў.

Запытаны ў парляманьце паслом-сацыялістам, ці мае англійскі ўрад—у зьвязку з скасаваньнем акупацыі Надрэніі — даць дадаткавыя гарантыі польскаму ўраду—у справе нятыкальнасьці польскіх граніцаў,—Чэмбэрлен адказаў:

„Брытанскі ўрад шматразова заяўляў, што ніякіх дадаткавых абавязацельстваў, выходзячых па-за межы існуючых ужо трактатаў (Вэрсальскага і Лёкарнскага), Англія ўзяць на сябе ня можа. Таксама і ў справе ўтрыманьня акупацыі брытанскі ўрад ня мае ніякіх спэцыяльных умоваў ні з якімі дзяржавамі. Справа скасаваньня акупацыі павінна быць вырашана ў дакладнай згодзе з Вэрсальскім трактатам і — у згодзе з іншымі дзяржавамі".

Наша хроніка.

Рэха працэсу „Грамады“. Віленскае „Słowo“, орган польскіх манархістаў-абшарнікаў у 142 нумары, падае вельмі цікавую вестку, яскрава характарызуючую адносіны да беларусаў польскага „начальства“, і то такога высока-культурнага, насучага „дзікім“ крэсам заходнюю культуру, як Сэнат Віленскага Унівэрсытэту.

Справа ў тым, што Сэнат Віленскага Унівэрсытэту не аднавіў кантракту на новы школьны год з вядомым праўнікам, адвакатам-прафэсарам Пятрусэвічам. Прычына гэтага, кажа „Słowo“, у тым, што праф. Пятрусэвіч бараніў у судзе „Грамаду“ (як адвакат).

Вось да чаго даходзіць польская талеранцыя!

„Новая беларуская партыя“. Пад такім тытулам „Głos Prawdy“ ў 172 нумары падае наступную вестку.

„Гэтымі днямі злучыліся дзьве палітычныя беларускія групы, з якіх адна групуецца каля „Грамадзяніна“, а другая каля „Беларускага Дня“. Новастворaная група будзе выдаваць супольную часапіс, рэдактарам якой будзе Умястоўскі, а выдаўцом Вярнікоўскі. Група мае палёнафільскі характар“.

Не, паночкі! гэтая „новая“ група з уміраўшых групаў старых палёнафілаў зусім ня „новая“ і навет не адноўленая, бо няма ў ёй ні аднаго новага, сьвежага чалавека, (хоць-бы запраўды ўзялі „научонага“ Янку)!

Але мёртваму ўсёроўна ніякае кадзіла не паможа!

Безрабоцьце ў Вільні. Статыстыка падае, што 19 г. чэрвеня ў Вільні было 4435 безработных.

Радыё у валасных „urzędach“. „Kur.—Wil.“ у № 143 падае дужа цікавую вестку „эўропэізацыю“ „дзікіх“ крэсаў.

Справа ў тым, што, як піша віл. газ., з першага кастрычніка г. г. у-ва ўсіх валасных урадах будуць пабудаваны адборчыя радыё.

Няма што й казаць, што гэта робіцца не для беларускага селяніна, а для наехаўшых паноў і іх падлізьнікаў!..

Арышты ў Жодзішках. Апошнімі днямі жодзішская паліцыя арыштавала грам. М. Ермака і С. Грыба, за „zakłucenie spokoju“ ў жодзішскім касьцёле.

Вялікія буры ў Зах. Беларусі. Апошнімі днямі над абшарамі Зах. Беларусі прайшлі вялікія буры, прычыніўшыя сялянству страшэнна вялікія страты, разбураючы або палячы іх будынкі і выбіваючы градам, або размываючы вадой пасевы.

Ня маючы мейсца на больш-менш поўны агляд гэтага фатальнага няшчасьця, падаем аб ім толькі кароткія весткі.

Так, вечарам 11 чэрвеня над абшарамі Віленска-Троцкага павету пранеслася вялікая бура з пярунамі, якія забілі некалькі чалавек і выклікалі вялікі лік пажараў.

Найбольш пацярпелі Рашанская і Аранская валасьці, дарогі якіх, масты і пасевы на горках размыты і пазрываны вадой, а пасевы на лагчынах занесены мулам.

У вёсцы Брудна, Рашанскай валасьці, пярун запаліў будынкі Розы Ячмік, забіваючы яе адразу, а 2 дзяцей памерлі хутка, ад цяжкага апячэньня іх пяруном.

У вёсцы Перамаі, Аранскай вол., ад перуна згарэла 56 будынкаў.

Вялікія страты прынясла бура і ў аколіцах Радашковіч.

Іэноў бура. Над польска-радавым пагранічам ў аколіцах Івянца ўночы 21 чэрвеня прайшла бура з градам. Бура зьнішчыла амаль не да апошняга калíва ўсе сялянскія пасевы.

Град у Сьвянцяншчыне. Надовячы ў Сьвянцяншчыне прайшла бура з градам, велічынёю з курынае яйцо. Град зьнішчыў збожжа ў в.в. Падніпяны, Літвяны, Санішкі, Карнішкі, Панарцы, у маёнтку Разгоры і ў 7-ёх засьценках. У некаторых вёсках град павыбіваў вокны.

Людзкіх ахвяраў няма.

З рэшты Сьвянцяншчыны ведамасьцяў аб выніках гэтай буры няма.

Паўторны пажар в. Панямонцы. 21 чэрв. вёска Панямонцы, Лідзкага павету, згарэла ўжо другі раз. Гэтым разам згарэла 26 хатаў і 42 гаспадарскія будынкі.

Першым разам-жа (6. II.) пажар спаліў у гэтай вёсцы 33 хаты і 20 будынкаў. Трэба адзначыць, што такім вялікім ахвярам пажару сяляне гэтай вёскі (дый амаль ня ўсіх нашых вёсак) абавязаны таму, што не с'арганізаваны ў пажарныя т-вы.

Сяляне! Хоць і вельмі трудна з прычыны нашага жабрацкага матэрыяльнага становішча,—арганізуйцеся ў пажарныя таварыствы, як можаце, бо гэта адзіны наш ратунак перад такімі руйнуючымі няшчасьцямі, як пажары.

З Т-ва Бел. Школы.

Падзякі.

Вяліка-Кракоцкі Г-к Т-ва Беларускае Школы, Слонімскага пав. шчыра дзякуе грам. Сьцяпану Пішчукевічу за прысланыя з Масквы тры даляры на культурна-асьветныя мэты Г-ка. **Управа Гуртка.**

Управа Г-ка Т-ва Бел. Школы ў м-ку Азярніцы Слонімскага павету шчыра дзякуе тым грамадзянам, якія ахвяравалі кніжкі для бібліятэкі-чытальні, існуючай пры Азярніцкім Г-ку, у ліку 300 экзэмпляраў.

Старшыня: **Аляксейчык Янка.**

Абвесткі.

× Гэтым Галоўная Управа даводзіць да ведама Гурткоў Таварыства Беларускае Школы ў Ваўкавыскім і Бельскім паветах, што 8-га ліпня 1928 г. у мястэчку Сьвіслачы ў памяшчэньні Гуртка Т-ва адбудзецца Агульны Сход дэлегатаў ад Гурткоў Т-ва Ваўкавыскага і Бельскага павету дзеля арганізацыі Акружнае Управы на гэтыя паветы.

Кажды Гурток павінен дэлегаваць на гэты сход па два прадстаўнікі.

× Гэтым Галоўная Управа даводзіць да ведама Гурткоў Таварыства Беларускае Школы ў Горадзенскім павеце, што 12-га ліпня 1928 года ў 12 гадзіне дня ў памяшчэньні Акружнае Управы Т-ва — вул. Ожэшковай 8—6, адбудзецца сход дэлегатаў ад Гурткоў Т-ва дзеля перавыбару Горадзенскае Акружнае Управы.

Кажды Гурток павінен дэлегаваць на гэты сход па два прадстаўнікі.

Вільня, 28-VI 28 г.

Галоўная Управа Т-ва Беларускае Школы.

Мярэжка.

КАНСТЫТУЦЫЯ.

(Маленькі фэльетон).

Канстытуцыя!

Што-ж за трасца, гэтая канстытуцыя?

Людзі, бачыце, аб гэтай штуцы маюць розныя паняцьці. Адныя кажуць, што канстытуцыя—гэта значыць, што табе ўсё можна; другія-ж — што каму можна, а што каму—не, а знаходзяцца й такія навет „бальшавікі“, што махаюць на яе рукою.

— Мана! Ніякай канстытуцыі ў буржуазыйным сьвеце няма! — крычаць на ўсё горла.

Відаць, што гэтая думка страшэнна памылковая і гэтыя небаракі ня ведаюць гэтае штукі—канстытуцыі.

Бо па-першае: канстытуцыя ёсьць, як і ў нас, так і ў цэлым сьвеце, а другое—трэба толькі прыгледзецца ды зразумець яе, гэтую канстытуцыю. Ого-го!

Дык яшчэ раз: Што такое канстытуцыя? Вось!

Канстытуцыя, гэта ніякія там суды, ці арышты, ані дэфэнзыва, ані палітычныя працэсы, ані падаткі, ані сэквэстратары—толькі—можна.

Тоўстае, высокае, доўгае, шырокае, вялікае, як войтавыя даходы, ці паліцэйская сваволя на вёсцы—можна.

Напрыклад:

Вы—безработны. У хаце пекла і вы ўцякаеце з дому ды свабодна праходжваецеся па вуліцы. Гэтак-жа свабодна і бясьпечна курыце папіросу. Як хадзіць, так і курыць можна на канстытуцыі. Ідучы гэтак свабодна, пазіраеце сабе на паноў, на бедакоў, на аўта, на калекаў, на тэатры, на крыміналы... Можна вам.

Але вас можа спаткаць... ну прыкладам паліцэйскі са стрэльбаю.

Гоп! вас кулаком у карк. (Можна).

— Чаго „влучэню“ ты цягаешся бяз працы сярод паноў? Красьці хочаш?

Бязумоўна, вы злуецеся.

— Ах, ты разьзявяка паліцэйская!—думаеце злосна.—Б'еш?

У вас засьвярбелі далоні і вы размахваецеся.

Жах! паліцэйскага ў „ліхтарню“. (Нібыможна).

— На!—кажучы — каб не зачэпваў добрых людзей.

Само сабою, паліцэйскі ў крыкі.

— Бальшавік! Бальшавік! Бальшавік!

Зараз-жа зьбягаецца цэлая горба іншых паліцэйскіх і прыемна штурхаюць вас пад робры.

Далей у паліцыю, а з паліцыі цягнуць вас у крымінал.

Бо можна ім і на гэта-ж ёсьць і канстытуцыя.

Або яшчэ другі прыклад.

Вы—скажам—селянін. Маеце сварлівую жонку, шасьцёра дзяцей, поў морга зямлі, ня зьлічанае мноства даўгоў і ўдадатак штотыдзень новы падатак ці якую небудзь кару.

Гэта ўсё — ваша прыватная ўласнасьць і кожная канстытуцыя цьвёрда забясьпечвае вам гэта. Ніякі бальшавік не асьмеліцца наракаць на яе.

Да гэтага ж баіцеся ўсяго на сьвеце: і пана і папа і жандара, сэквэстратара ды словам—усяго забясьпечвае вам канстытуцыя баяцца.

Але... падаткаў і караў вы такі ня плаціце, бо няма чым. Удадатку можна вам не плаціць.

Аднак, як вам можна не плаціць, таксама можна сэквэстратару прысьці ў вашу хату і цягнуць з вас апошні кажух, ці боты.

Бязумоўна, вам можна не даваць.

Само сабою, сэквэстратару можна паклікаць да помачы войта і жандара.

І ўжо напэўна, ім можна сьцягнуць з вас кажух і боты ды ўдадатак замкнуць вас за бунт да крыміналу.

Бо канстытуцыя—гэта вялізнае, шырокае і далёка-далёкае: можна.

Думаю, што такое выясьненьне зусім здавальняючае, дык памылковых паглядаў на канстытуцыю цяпер нідзе ўжо ня будзе.

З украінскае пераклаў **Т.**

КАРЭСПАНДЭНЦЫІ.

Арганізуймася.

У в. в. Гладышах і Галіку, Косаўскага павету, былі перавыбары солтысаў. Сяляне першае вёскі аднагалосна выбралі С. Лашко, а другое — М. Бакаўца. Выбіралі, як ведама, найлепшых людзей, якім вераць, як сумленных і здольных да грамадзкай працы. Але паном паліцыянтам яны не спадабаліся з прычын тых, што ня вельмі перад імі выдыгвалі. Дзеля гэтага зараз-жа паны ўзяліся за сваю „працу“. Да солтыса в. Гладыш прычапіліся, што ў вёсцы раскідалася перадвыбарная „чырвоная“ літэратура, а да другога, што... гаварыць з панамі многа ня любіў... дык „подэйжаны“. За „чырвоную“ літэратуру солтыса паклікалі на пастарунак у Бусяж, гдзе камандант пастарунку з паліцыянтам адразу прывітаў па панску „для чэго п... не мэльдуеце, жэ чэрвоной літэратурэн вэ всі розжуцоно“! Солтыс адказаў, што „чырвонае“ літэратуры нігдзе ня бачыў, толькі вось гэтае, дык усялякае было: чырвонае і жоўтае і падаў лістоўку чырвоную № 1 з Пілсудскім. — „За мондры естэсь, бэндзеш звольнёны“. Так і сталася. За тыдзень які прышлося перавыбраць, як аднаго, так і другога солтыса. Дык бачыце, якую сілу ў нас мае паліцыя! Калі хочаш служыць солтысам, або атрымаць якую пасаду, то мусіш добра ім дагаджаць, а не, то чырк-чырк — і ты ўжо камуністы!

З гэтага бачым, што сьведамаму беларусу ня можна быць ня толькі солтысам, але навет яго заступнікам, а аб другія пасады і гаварыць няма чаго. Дык вось, якая „талеранцыя“ нацыянальных меншасьцяў у Заходняй Беларусі. А Канстытуцыя і Рыскі Міравы Трактат забясьпечваюць правы беларускаму грамадзянству!

Ці мы — беларускія сяляне—ня маем здольнасьцяў? Ці мы ня маем свайго пачуцьця і гонару?! Дык гэтакае зьявішча змушае нас шукаць тых шляхаў, якія-б вывялі з гэткага цяжкага і прыкрага палажэньня. А шляхі гэта—арганізацыя.

Пазьняк-Камінскі.

Шахрайства.

(М. Малеч, Пружанскага павету).

Ужо будзе 2 гады, як мы выбралі гмінную раду. Людзі ў яе ўвайшлі пераважна беларусы-сярмяжнікі.

У нядзелю 6-га траўня адбылося паседжаньне гм. рады, на якім меліся разглядацца рад важных справаў, у тым ліку, справу аб дабаўцы пэнсіі тутэйшаму санітарнаму надзірацелю, вэтэрынарнаму доктару п. Пекачу, каторы амаль-што кожны дзень ходзіць п'яны, дык нешта так мала яму пэнсіі, апроч таго, што ён бярэ ад зарэзу каровы 5 зл.

Адзін толькі радны Гурэўскі Аляксей выказаўся проці падвышкі, бо добра ведае, што гэтая дабаўка падае на плечы нашаму селяніну. І вось за гэта ўсе радныя яго ненавідзяць... Дык сорам Вам, радныя, і ганьба ад усіх жыхароў.

Б о м.

Шаленства абшарніка.

(Вёска Бардавічы, Кастравіцкае валасьці Слонімскага павету).

Есьць пасярэдзіне нашае вёскі сэрвітут, на якім мы пасем сваю скаціну. Абшарнік Эсьман уздумаў адабраць яго ад нас, з-за чаго ўжо вядзецца суровая справа цэлых 3 гады. Вось гэты панок, чуючы сябе моцным і не чакаючы суда (бо ведае, што „свой свайго не абідзіць“), пачаў самавольна пазбаўляць нас правоў на сэрвітут і праганяць нашую скаціну з гэнае пашы. Сяляне самахоць ня ўступаюць і пасуць скаціну на пашы. Дык гэты шалёны пан творыць сам расправу і „sprawiedliwość“. Вось колька прыкладаў: Вясною 1927 г. сын абшарніка кінуў бомбу ў авечкі на пашы, але бомба не разарвалася, дык ён схапіў ружжо дый на месьце застраліў авечку і сам уцёк, гэную бомбу ўзялі і занясьлі ў пастарунак, дзе напісалі пратакол, які праляжаў паўгода, аж урэшце зьвярнулі яго назад бяз вынікаў. Хутка зноў падстралілі сьвіньню, за што ўжо ні куды ня скардзіліся, памятаючы на папярэднюю скаргу і яе лёс. „Голас гукаючага ў пустыні“... Сёлета зноў панскімі лясьнікамі забіта карова, паламалі ёй рэбры дый праз 2 гадзіны скончылася і паршук забіты пуляю імі-жа.

Трэба дадаць, што здараюцца частыя пабіцьці пастухоў: сёлета на Юр'я моцна была пабіта Альжбета Утлік, а летас увосень былі заняты каровы да двара, дык калі прышлі выкупляць каровы — то плата платаю, дый яшчэ зьбілі каля 10 чал. Аддаюць каровы селяніну дый б'юць палкаю. Ці гэта не часы прыгону і паншчыны? На гэтым канчаю і чакаю, чакаю... Няхай і другія ведаюць.

Селянін.

Сьвядомасьць расьце.

(Крывіцкае вол., Вялейскага пав.).

Як радасна бачыць, што пасярод працоўных масаў расьце разуменьне, хто чым пахне.

Працоўныя масы, навет у глухіх кутках, пачынаюць разумець, чым пахнуць „рыцары“: „Спадары“, Ярэмічы, Рагулі, Вярнікоўскія, Умястоўскія, Багдановічы, якія, вырушыўшы, пусьцілі ў ход свае аружжа: „Народ“, „Сялянскую Ніву“ і г. д., з надзеяй, што гэтая іхняе аружжа прынясе ім не адну ахвяру з пасярод працоўных масаў. Праўда, ахвяры ёсьць. Але, што раз, іх усё меншае. І хутка ня будзе ніводнага працоўнага беларуса, каб верыў гэтым махлярам. У Крывіцкай валасьці гэта ўжо ёсьць. Усе працоўныя гушчы Крывіцкае валасьці добра зусім „акапаліся“ сьвядомасьцю і ня церпяць ніякага паражэньня ад гэтых „рыцараў“. Стральба іх адскаквае ад працоўных гушчаў Крывіцкае валасьці, як гарох ад сьцяны.

„Спадары“, Дзядзькі“ і інш. можаце перастаць слаць свае „органы“ ў Крывіцкую валасьць, бо яны тут ніякага ўплыву ўжо пасярод працоўных масаў ня маюць! **Г. Ч.**

Юрыдычныя парады.

Мацкевічу Паўлу. Даверанасьць павінна быць заяўлена ў Польскага консула; напрабаваць судзіцца можаце, але ці што з гэтага выйдзе — наперад сказаць ня можна. Калі бацька мужа Вашай сястры памёр пасьля 1912 г., дык муж яе меў-бы права на $^{3}/_{7}$, а яго сястра толькі на $^{1}/_{7}$ частку; па сьмерці мужа Вашай сястры права яго перайшло на дачку і жонку (Вашу сястру); прымак можа мець толькі такое права, як яго жонка, г. з. на $^{1}/_{7}$ частку. — **Міноўскаму Язэпу.** 10-годняя даўнасьць ёсьць, але як можа кончыцца справа ў судзе, наперад сказаць нічога ня можна. — **В. М.** Зямлі даходзіць ня можаце навет, каб ніякага тастаманту ён не пакінуў. — **А. Чарнаму.** Вы ня пішаце, ці Вы самі радня гаспадара зямлі, ці не. Калі не, дык і права на зямлю мець ня можаце, а за карыстаньне ён можа ад Вас спагнаць. — **Я. Завадзкаму.** Пакуль суд не адмяніў апекі, то дзядзька нічога зрабіць ня можа, але ён можа прыслаць каму даверанасьць і тады той паверханы можа прасіць зьняць апеку, а зямлю перадаць яму. — **Я. Семашкевічу.** Калі суд зацьвердзіць тастамант бацькі, дык нічога зрабіць ня можаце, хіба скажаце, што тастамант напісаны блага; зьвярніцеся да адваката. — **Сьцяпану Лазоўскаму.** Зямлі адабраць ня можаце, да будынку права ня маеце.

Ці Вы прыдбалі хоць аднаго платнага падпішчыка для нашай газэты?

Чытайце і пашырайце сваю сялянска-работніцкую газэту.

Сяляне і работнікі!

Памятайце, што кожнае слова Вашае газэты Вас усьведамляе, а кожны Ваш грош запэўняе ей існаваньне.

Выйшлі з друку і прадаюцца П'ЕСЫ.

1. **„ПАШЫЛІСЯ Ў ДУРНІ“**—жарт у 3-х дзеях М. Крапіўніцкага.
2. **„ПА РЭВІЗІІ“**—жарт у 1-й дзеі М. Крапіўніцк. (2 п'есы ў аднэй кніжцы) Ц. 60 гр.
3. **„МОДНЫ ШЛЯХЦЮК“**—жарт у 1-й дзеі К. Каганца.
4. **„ДЗЯДЗЬКА ЯКУБ“**—драм. абраз. у 1-й дзеі Фр. Аляхновіча.
5. **„НА ВЁСЦЫ“**—ідылічны абраз у 1-й дзеі Фр. Аляхновіча.
6. **„МІХАЛКА“** — камэдыя у 1-й дзеі — перароблена з польскае п'есы.
7. **„ПЯРЭСТАЯ КРАСУЛЯ“**—жарт у 1-й д. М. Чужыніна. (4 п'есы ў 1 сшытку) Ц. 1,30 гр.

Можна набыць у-ва ўсіх белар. кнігарнях у Вільні, Вялейцы, Горадні, Наваградку і Слоніме.

ГАЛОЎНЫ СКЛАД У ВІЛЬНІ:

Кнігарня Беларускага Выдавецкага Т-ва, Вострабрамская вуліца № 1.

Усе гэтыя п'есы сцэнзураваны адноснымі Віленскімі ўладамі.

Беларускае Выдавецкае Таварыства.

Рэдактар-Выдавец: Ал. Клаўсуць.

Друкарня Я. Левіна, Вільня, Нямецкая 22.

BIBLIOTEKA w Wilnie im. Wróblewskich